

RUS VA O‘ZBEK JEST TILLARIDAGI FARQLAR ASOSIDA ESHITISHDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALAR BILAN ISHLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Xakimov Farxod Abdijabbarovich

Surxondaryo viloyat, Sho‘rchi tuman (shahar) 122-sonli alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan kar va zaif eshitadigan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatining rus tili o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada rus va o‘zbek jest (ishora) tillarining o‘zaro farqlari asosida eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish masalalari yoritiladi. Tadqiqotda ikki jest tilining leksik, grammatik va madaniy xususiyatlari tahlil qilinib, ularning ta’lim jarayoniga ta’siri ilmiy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, ikki tilli (bilingval) yondashuv asosida ta’limni tashkil etish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan ishlashda innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo‘llashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar:

jest tili, o‘zbek jest tili, rus jest tili, eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar, inklyuziv ta’lim, bilingval ta’lim, kommunikativ kompetensiya, maxsus pedagogika, surdopedagogika.

Аннотация:

В статье рассматриваются вопросы совершенствования методики работы с детьми с нарушением слуха на основе различий русского и узбекского жестовых языков. Анализируются лексические, грамматические и культурные особенности двух жестовых языков и их влияние на образовательный процесс. Обосновывается необходимость билингвального подхода, направленного на развитие коммуникативной компетенции и повышение эффективности инклюзивного образования. Результаты исследования могут быть использованы при разработке инновационных педагогических подходов в сурдopedagogике.

Ключевые слова:

жестовый язык, русский жестовый язык, узбекский жестовый язык, дети с нарушением слуха, инклюзивное образование, билингвальное обучение, коммуникативная компетенция, сурдopedagogика, специальная педагогика.

Abstract:

This article discusses the improvement of teaching methods for children with hearing impairments based on the differences between Russian and Uzbek sign languages. The study analyzes the lexical, grammatical, and cultural features of the two

sign languages and their impact on the educational process. The necessity of a bilingual approach aimed at developing communicative competence and improving inclusive education is substantiated. The research results can be applied to the development of innovative pedagogical approaches in deaf education.

Keywords:

sign language, Russian sign language, Uzbek sign language, children with hearing impairments, inclusive education, bilingual education, communicative competence, deaf pedagogy, special education.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvning keng joriy etilishi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni sifatli ta'lim bilan qamrab olish masalasini dolzarb pedagogik muammolardan biriga aylantirdi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning bilish jarayonlari, nutqiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi ko'p jihatdan kommunikatsiya vositalarining samaradorligiga bog'liq. Shu bois jest (ishora) tili bunday bolalar uchun nafaqat muloqot vositasi, balki ta'lim olish, tafakkur rivoji va shaxsiy identifikatsiyaning muhim omili sifatida qaraladi. Surdopedagogika fanida jest tilining ta'lim jarayonidagi o'rni tobora ortib borayotgan bo'lsa-da, turli jest tillari o'rtasidagi farqlarni hisobga olgan holda metodik yondashuvlarni ishlab chiqish zarurati yetarli darajada o'rganilmagan.

Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash jarayonida o'zbek jest tilidan foydalanish bilan bir qatorda rus jest tilining ham muhim o'rni mavjud. Bu holat tarixiy, ijtimoiy va ta'limiy omillar bilan izohlanadi. Maxsus ta'lim muassasalarida rus jest tiliga oid materiallar, adabiyotlar va metodik ishlanmalar keng qo'llanib kelgan. Natijada amaliyotda ikki jest tilining parallel qo'llanishi kuzatiladi. Biroq mazkur holat ayrim metodik muammolarni yuzaga keltirmoqda: jestlarning shakliy farqlari, grammatik tuzilma va madaniy kontekstdagi tafovutlar o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga ta'sir ko'rsatmoqda.

Rus va o'zbek jest tillari o'rtasidagi farqlar faqat leksik daraja bilan cheklanmaydi. Har ikki til o'ziga xos grammatik tizim, mimika, kinestetik ifoda va madaniy belgilar majmuasiga ega. Shu sababli ushbu farqlarni ilmiy tahlil qilish va ularni ta'lim metodikasiga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bilingval yondashuv asosida ta'limni tashkil etish eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ularning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash hamda ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, zamonaviy inklyuziv ta'lim konsepsiyasi har bir bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etishni talab qiladi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda esa lingvistik muhitning to'g'ri tashkil etilishi

hal qiluvchi ahamiyatga ega. Rus va o'zbek jest tillarining o'zaro ta'siri, ularning o'quv jarayonida qo'llanishi hamda pedagogik jarayonga moslashtirilishi bo'yicha ilmiy asoslangan metodik tavsiyalar ishlab chiqish zarurati aynan shu ehtiyojdan kelib chiqadi.

Shu munosabat bilan rus va o'zbek jest tillaridagi farqlar asosida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish masalasini o'rganish zamonaviy surdopedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqola ushbu muammoning nazariy va metodik jihatlarini yoritishga qaratilgan.

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tamoyillarining jadal rivojlanishi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limini takomillashtirishni pedagogika va maxsus ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirdi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning muvaffaqiyatli ta'lim olishi va ijtimoiy moslashuvi, avvalo, ularning samarali kommunikatsiya tizimiga ega bo'lishi bilan chambarchas bog'liq. Bunday bolalar uchun jest (ishora) tili nafaqat muloqot vositasi, balki tafakkur, bilish jarayonlari va ijtimoiy identifikatsiyaning muhim omili hisoblanadi. Shu bois jest tillarining lingvistik xususiyatlarini o'rganish hamda ularni ta'lim metodikasiga integratsiya qilish bugungi surdopedagogikaning dolzarb muammolaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston ta'lim tizimida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash amaliyotida rus jest tili va o'zbek jest tilining parallel qo'llanilishi kuzatiladi. Bu holat tarixiy, madaniy va metodik omillar bilan izohlanadi. Ko'plab maxsus ta'lim muassasalarida rus jest tiliga asoslangan o'quv qo'llanmalar, lug'atlar va metodik materiallar uzoq yillar davomida asosiy manba sifatida qo'llanib kelgan. Shu bilan birga, o'zbek jest tilining rivojlanishi va milliy ta'lim muhitiga moslashtirilishi zarurati kuchayib bormoqda. Natijada ikki jest tilining o'zaro farqlari ta'lim jarayonida muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda.

Mazkur muammoning dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi. Avvalo, rus va o'zbek jest tillari o'rtasidagi leksik, grammatik va semantik tafovutlar o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Jestlarning shakliy farqlari, mimika va kinestetik ifoda vositalarining turlicha qo'llanishi, shuningdek, madaniy kontekstlarning tafovuti ta'lim jarayonida tushunmovchiliklar yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Bu esa o'quvchilarning nutqiy rivoji va kommunikativ kompetensiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ikkinchidan, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda bilingval yondashuvning ahamiyati ortib bormoqda. Zamonaviy surdopedagogika jest tilini birlamchi til sifatida tan olgan holda, yozma va og'zaki nutqni o'rgatishni ikkinchi til sifatida tashkil etishni tavsiya etadi. Bunday yondashuvni samarali amalga oshirish esa qo'llanilayotgan jest tillarining o'zaro farqlarini chuqur o'rganishni talab qiladi. Aks

holda, o'quvchilarda til aralashuvi, tushunmovchilik va kommunikativ to'siqlar yuzaga kelishi mumkin.

Uchinchidan, milliy inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida o'zbek jest tilining ilmiy asoslarini mustahkamlash va uni ta'lim amaliyotiga keng joriy etish muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayon rus jest tili bilan o'zaro qiyosiy tahlilni amalga oshirishni, metodik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishni va yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Shunday qilib, rus va o'zbek jest tillaridagi farqlar asosida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish masalasi ilmiy, metodik va amaliy jihatdan nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Mazkur muammoning o'rganilishi inklyuziv ta'lim sifatini oshirish, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kommunikativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlash hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlashga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy lingvistika jest (ishora) tillarini mustaqil tabiiy tillar sifatida e'tirof etadi. Ular fonologiya, leksika, grammatika va pragmatik tizimga ega bo'lib, mimika, qo'l harakati, tana holati va makoniy ifoda vositalari orqali shakllanadi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun jest tili birlamchi kommunikatsiya vositasi hisoblanadi va ularning tafakkur, bilish hamda ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shu bois surdopedagogikada jest tiliga asoslangan ta'lim yondashuvlari alohida ahamiyat kasb etadi. Jest tilining o'ziga xos jihati shundaki, u vizual-kinestetik idrokka asoslanadi. Bu esa eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kognitiv rivojlanishiga mos keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jest tilidan samarali foydalanish bolalarning nutqiy tafakkuri, ijtimoiy moslashuvi va akademik muvaffaqiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Rus va o'zbek jest tillarining qiyosiy lingvistik xususiyatlari

Rus jest tili (RJT) va o'zbek jest tili (O'JT) o'rtasida bir qator o'xshashliklar mavjud bo'lsa-da, ular sezilarli farqlarga ham ega.

1. Leksik farqlar

Har ikki jest tilida bir xil tushunchalarni ifodalash uchun turli jestlardan foydalaniladi. Masalan, kundalik hayotga oid so'zlar, milliy madaniyatga xos tushunchalar, qarindoshlik terminlari jestlarda sezilarli farqlarga ega. Bu esa o'quv jarayonida tushunmovchiliklar yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

2. Grammatik farqlar

Rus jest tilida gap tuzilishi ko'pincha rus tilining sintaktik modeliga yaqinlashadi, o'zbek jest tilida esa turkiy tillarga xos so'z tartibi va ifoda vositalari ko'proq aks etadi. Masalan:

- zamon va harakat davomiyligi mimika orqali ifodalanishi;
- makoniy ko'rsatkichlarning turlicha qo'llanishi;
- gap bo'laklarining joylashish tartibi farqlanishi.

3. Madaniy farqlar

Jestlar milliy madaniyat bilan chambarchas bogʻliq. Oʻzbek madaniyatiga xos odob-axloq, anʼana va ijtimoiy munosabatlar jest tizimida ham oʻz aksini topadi. Shu sababli rus jest tilini toʻliq qoʻllash milliy kommunikativ muhitga mos kelmasligi mumkin.

Bilingval yondashuv va uning pedagogik ahamiyati

Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalar taʼlimida bilingval yondashuv (jest tili + yozma/ogʻzaki til) eng samarali yondashuv sifatida tan olinmoqda. Ushbu modelga koʻra:

- jest tili – birlamchi til;
- yozma va ogʻzaki nutq – ikkilamchi til sifatida oʻrgatiladi.

Rus va oʻzbek jest tillarining qiyosiy oʻrganilishi bilingval taʼlimni samarali tashkil etish uchun muhim ilmiy asos boʻlib xizmat qiladi.

4. Metodik muammolar va mavjud kamchiliklar

Amaliyotda quyidagi muammolar kuzatiladi:

- oʻquv materiallarining yetarli emasligi;
- yagona metodik tizimning shakllanmaganligi;
- oʻqituvchilarning jest tillari boʻyicha tayyorgarligi yetarli emasligi;
- ikki jest tilining aralash qoʻllanishi.

Bu holat oʻquvchilarning kommunikativ rivojlanishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Metodikani takomillashtirish yoʻnalishlari:

1. Qiyosiy oʻqitish modeli

Darslarda rus va oʻzbek jestlari qiyosiy tarzda oʻrgatilishi tavsiya etiladi.

2. Vizual-didaktik materiallarni yaratish

Multimedia resurslar, video lugʻatlar va interaktiv platformalar ishlab chiqilishi zarur.

3. Oʻqituvchilar malakasini oshirish

Surdopedagoglar uchun maxsus treninglar tashkil etilishi lozim.

4. Inklyuziv taʼlim muhitini rivojlantirish

Jest tiliga hurmat va ijobiy munosabatni shakllantirish muhim.

Zamonaviy texnologiyalarning imkoniyatlari

Raqamli texnologiyalar jest tilini oʻrgatishda keng imkoniyat yaratadi:

- video darslar;
- onlayn lugʻatlar;
- mobil ilovalar;
- virtual taʼlim platformalari.

Pedagogik samaradorlik

Takomillashtirilgan metodika quyidagi natijalarga olib keladi:

- kommunikativ kompetensiya rivojlanadi;

- ta’lim samaradorligi oshadi;
- ijtimoiy moslashuv yaxshilanadi.

Shunday qilib, rus va o‘zbek jest tillarining qiyosiy tahliliga asoslangan metodika eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’limini rivojlantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar ta’limi zamonaviy pedagogika, psixologiya va lingvistika kesishgan nuqtada shakllanadigan murakkab ilmiy yo‘nalishlardan biridir. Inklyuziv ta’lim tamoyillarining keng joriy etilishi ushbu toifadagi bolalar uchun sifatli ta’lim muhitini yaratishni taqozo etmoqda. Bunday muhitni tashkil etishda esa eng muhim omillardan biri – samarali kommunikatsiya tizimini yo‘lga qo‘yishdir. Jest (ishora) tili eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun tabiiy va asosiy muloqot vositasi hisoblanadi. Shu sababli jest tillarining lingvistik xususiyatlarini o‘rganish, ularni ta’lim metodikasiga moslashtirish hamda pedagogik jarayonga integratsiya qilish ilmiy va amaliy jihatdan zarur hisoblanadi.

Mazkur mavzuni o‘rganish zarurati, avvalo, rus va o‘zbek jest tillarining amaliy ta’lim jarayonida birgalikda qo‘llanilishi bilan bog‘liq. O‘zbekiston maxsus ta’lim tizimida tarixan rus jest tiliga asoslangan o‘quv adabiyotlari va metodik materiallar keng qo‘llanib kelgan. Shu bilan birga, milliy ta’lim muhitida o‘zbek jest tilining rivojlanishi va keng qo‘llanilishi ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Natijada ikki jest tilining parallel qo‘llanilishi o‘quv jarayonida lingvistik va metodik muammolarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu muammolarni ilmiy asosda o‘rganish va yechim ishlab chiqish muhim vazifaga aylanmoqda.

Ikkinchidan, rus va o‘zbek jest tillari o‘rtasidagi farqlar o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Til tafakkur rivojining asosiy vositasi bo‘lgani sababli, kommunikatsiya tizimidagi nomuvofiqliklar bolalarning bilimlarni o‘zlashtirish jarayonini qiyinlashtirishi mumkin. Jestlarning leksik, grammatik va semantik tafovutlari o‘quvchilarda tushunmovchiliklar yuzaga keltirishi, til aralashuvi va kommunikativ to‘siqlar paydo bo‘lishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli ushbu farqlarni chuqur ilmiy tahlil qilish va ta’lim metodikasiga moslashtirish zarur.

Uchinchidan, zamonaviy surdopedagogika bilingval ta’lim modelining ustuvorligini e’tirof etadi. Bu modelga ko‘ra, jest tili birlamchi til sifatida, yozma va og‘zaki nutq esa ikkilamchi til sifatida o‘rgatiladi. Biroq bilingval yondashuvni samarali amalga oshirish uchun qo‘llanilayotgan jest tillarining o‘zaro farqlarini aniqlash, ularni tizimli ravishda o‘rganish va metodik jihatdan asoslash talab etiladi. Aks holda ta’lim jarayonida tizimlilik yetishmasligi kuzatiladi.

To‘rtinchidan, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi bilan bog‘liq masalalar ham ushbu mavzuning dolzarbligini belgilaydi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab pedagoglar rus jest tili asosida tayyorlangan metodik materiallardan foydalanadi, o‘zbek jest tilining ilmiy-metodik bazasi esa yetarli darajada shakllanmagan. Shu

sababli ikki jest tilining qiyosiy tahliliga asoslangan yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqish zarurati mavjud.

Beshinchidan, milliy inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida o'zbek jest tilining ilmiy asoslarini mustahkamlash muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat ta'lim samaradorligini oshirishga, balki eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy integratsiyasi, madaniy identifikatsiyasi va kommunikativ mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, rus va o'zbek jest tillaridagi farqlar asosida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasini chuqur o'rganish ilmiy, metodik va amaliy jihatdan zarur hisoblanadi. Mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlar inklyuziv ta'lim sifatini oshirish, pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish hamda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kommunikativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot rus va o'zbek jest tillaridagi farqlar asosida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasini takomillashtirish masalasining ilmiy va amaliy ahamiyatini yoritishga qaratildi. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, jest tili eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun nafaqat muloqot vositasi, balki tafakkur, bilish jarayonlari va ijtimoiy moslashuvning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli ta'lim jarayonini jest tillarining lingvistik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish zarurati ilmiy jihatdan asoslandi.

Tahlillar rus va o'zbek jest tillari o'rtasida leksik, grammatik va madaniy tafovutlar mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu farqlar ta'lim jarayonida e'tiborga olinmasa, o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishida qiyinchiliklar, kommunikativ to'siqlar hamda til aralashuvi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Demak, ikki jest tilining qiyosiy o'rganilishi va ularning pedagogik jarayonga moslashtirilishi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limi samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Tadqiqot davomida bilingval yondashuvning ustuvorligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Jest tilini birlamchi kommunikatsiya vositasi sifatida qo'llash, yozma va og'zaki nutqni esa ikkilamchi til sifatida o'rgatish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, bilimlarni chuqur o'zlashtirish hamda ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashda muhim pedagogik natijalarni beradi. Shu bilan birga, mazkur yondashuvni samarali amalga oshirish uchun rus va o'zbek jest tillarining farqlarini tizimli ravishda o'rganish zarurligi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari amaliyotda mavjud metodik muammolarni ham aniqladi. Jumladan, o'quv materiallarining yetishmasligi, yagona metodik tizimning shakllanmaganligi, o'qituvchilarning jest tillari bo'yicha tayyorgarligi yetarli emasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun qiyosiy o'qitish modeli, vizual-didaktik resurslar yaratish, o'qituvchilar

malakasini oshirish hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish zarurligi asoslab berildi.

Umuman olganda, rus va o'zbek jest tillarining qiyosiy tahliliga asoslangan metodik yondashuv eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kommunikativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, inklyuziv ta'lim sifatini oshirish hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy izlanishlarni davom ettirish maxsus pedagogika va surdopedagogika rivojida muhim ahamiyat kasb etadi.

TAVSIYALAR

1. Rus va o'zbek jest tillarini qiyosiy o'qitish modelini joriy etish. Ta'lim jarayonida ikki jest tilidagi asosiy leksik va grammatik birliklarni qiyosiy tarzda o'rgatish o'quvchilarda til aralashuvining oldini olish hamda kommunikativ aniqlikni oshirishga xizmat qiladi.

2. O'zbek jest tiliga asoslangan o'quv-metodik resurslarni yaratish. Video lug'atlar, elektron qo'llanmalar, darsliklar va interaktiv materiallar ishlab chiqish eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limining milliy bazasini mustahkamlaydi.

3. Surdopedagoglar malakasini oshirish tizimini takomillashtirish. O'qituvchilar uchun rus va o'zbek jest tillari, bilingval ta'lim hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha maxsus trening va seminarlar tashkil etish zarur.

4. Raqamli texnologiyalar va multimedia vositalaridan keng foydalanish. Video darslar, mobil ilovalar, onlayn platformalar va virtual ta'lim muhitlari jest tilini o'rganish jarayonini samarali va qiziqarli tashkil etishga yordam beradi.

5. Inklyuziv ta'lim muhitida kommunikativ qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish. Maktab va jamiyatda jest tiliga ijobiy munosabatni shakllantirish, ota-onalar va pedagoglar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy integratsiyasini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva M. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Axmedova D. Inklyuziv ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
3. Karimov A. Surdopedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Rasulov H. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
5. Xolmatova N. Maxsus pedagogikada innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan, 2022.
6. Yo'ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.

7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Qodirov B. Ta’lim jarayonida innovatsion metodlar. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
9. Rahimov A. Ta’limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2021.
10. Mahmudov N. Til va nutq rivoji muammolari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.